

O'QUV FAOLIYATIDA AXBOROT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH

S.M.Abdullayeva

Termiz muhandislik-texnologiya instituti assistenti

Kalit so'zlar: axborot iste'molchilari, interpretatsiya qilish, imitatsiya, integratsiya, kompetensiya, kompetentlik,

Annotatsiya. Ushbu mavzuda quyidagi muammolar va ularning hal etish metodikasi va amaliyotga joriy etish va uning samaradorligi to'la yoritib berilgan. Bugungi kunda ta'lim muassasalarida fanlarni o'qitish sifatini oshirish, ta'lim jarayoniga zamonaviy o'qitish metodikasini joriy etish, iqtidorli o'quvchilar ko'paytirish, xalqaro miqyosda o'quvchilarning o'z o'rniga ega bo'lishi uchun maktab davridayoq o'qitish jarayonida axborot texnologiyalaridan keng foydalanishni talab etadi. SHu bois ushbu maqolada o'quvchilarni o'quv va hayotiy faoliyatida axborot texnologiyalaridan foydalanish hamda axborotlar bilan ishlash kompetentsiyasini shakllantirish haqida so'z boradi. Axborotlashgan jamiyatda olgan bilimlarini hayotiy faoliyatlari davomida qo'llay olish darajasi jamiyat rivojini belgilaydi [2].

Axborotlar jamiyat hayotining ajralmas qismiga aylanib, uni uzatish va qabul qilishning XXI asrdagi imkoniyatlari samarali ravishda o'sib bormoqda. Axborot maydoni fan va ijtimoiy hayot taraqqiyotining muhim omiliga aylandi. Ijtimoiy taraqqiyot barcha sohalar rivojlanishida aks etib boradi. Xususan, ta'lim sohasi ham ijtimoiy hayotning bir qismi sifatida doimiy ravishda ijtimoiy hayot yutuqlarini o'zida aks ettiradi. Ta'limning zamon talablari asosida rivojlanib borishi fundamental o'zgarishlar, yangicha yondashuvlarni taqozo etadi. SHuning uchun axborot texnologiyalaridan samarali foydalanishning yo'llari va imkoniyatlarini topish ta'limning muhim vazifalaridan biri hisoblanib, ta'lim oluvchilarga axborotlarni o'zlashtirish, interpretatsiya qilish, qayta ishlash, ularning imitatsiyalarini yaratish, shu bilan birga, yangi g'oyalar asosida axborotlarni ishlab chiqish, o'zlashtirilgan axborotlarni integratsiya qilishga o'rgatish, o'quvchilarni o'quv va hayotiy faoliyatida axborotlardan foydalanish kompetentligini oshirishga xizmat qilishi lozim [2]. Ko'p holatlarda o'zlashtirilgan axborotlar miqdori (hajmi) ta'lim samarasi sifatida qaralib, ta'lim natijalarini baholashda o'zlashtirilgan axborotlar miqdori hisobga olinadi. SHuni ta'kidlab o'tish kerakki, axborotlashgan

jamiyatning asosiy talabi o'zlashtirilgan axborotlarni tegishli sohalar hamda hayotiy faoliyatlar davomida qo'llay olish darajasi bilan belgilanadi. Bir qancha ilmiy tadqiqot ishlarida ham kompetensiyaviy yondashuvga asoslangan ta'limda ta'limning natijasiga ahamiyat berilishi va bunda o'quvchi tomonidan o'zlashtirilgan axborotlar hajmi emas, balki hayotda uchraydigan turli vaziyatlarda mazkur axborotlarni qo'llay olishiga e'tibor qaratilishi lozimligi ta'kidlab o'tilgan. Axborot texnologiyalari jamiyat hayotida muayyan darajada ahamiyat kasb etadi, xususan, ta'lim - tarbiya jarayonlarini boshqarishda asosiy manba bo'lib hisoblanadi, chunki ular ob'ektdan olingan axborotlarni tizimlarga (qism tizimlarga) ajratish va qayta ishlash hamda kerakli maqsadlar bo'yicha uzatish algoritmlarini amalda joriy etishga keng imkoniyatlar yaratadi [3].

Jahon sivilizatsiyasining axborot maydonida, jamiyatning har bir a'zosi, o'zining kundalik faoliyatida, uzluksiz ravishda axborotlardan foydalanadi. Ya'ni, jamiyatning har bir a'zosi axborot iste'molchisi hisoblanadi. Axborot iste'molchisi o'z ehtiyojini qondirish (bilimlarni oshirish, ta'lim olish va h.k.) maqsadida axborotga muhtoj, uni izlovchi, oluvchi shaxs va shaxslar. Demak, o'quvchilar axborot iste'molchilari hisoblanadi. Ta'lim jarayonida shu bilan birga, kundalik faoliyatlar davomida o'quvchilar axborotlarning faol iste'molchisi sifatida o'z o'quv faoliyati jarayonida zarur axborotlarni o'zlashtirib boradi. Axborotlardan samarali foydalanishning asosini axborotlar mazmuni va mohiyatini tushunish tashkil etadi. Axborotlar mazmunini tushunish orqali darslarga qiziqish, yangi bilimlarni o'zlashtirib borishga intilish saqlanib qoladi [1].

Ta'lim - tarbiya ishlari jarayoni yangi elektron resurslari – rasmiy veb-saytlar, elektron formatdagi adabiyotlar, audio va video materiallar, o'rgatuvchi kompyuter dasturlarining rivojlanishi jarayoni bilan uyg'unlashib bormoqda. Bu vaziyatda ta'lim-tarbiya jarayonlari ko'proq o'quvchining ichki imkoniyatlari, intellektual salohiyati, axborotni qabul qilish va o'zlashtirish qobiliyatlariga bevosita bog'liq bo'lmoqda. Tarmoqlardan axborotlarni topish uchun web-brauzerlar, ma'lumotlar bazasini ishlatish, axborot-izlanishli va axborot- ma'lumotnomali tizimlardan, avtomatlashtirilgan axborot resurs markazlardan, elektron jurnallardan foydalanish o'quvchilarga quyidagi imkoniyatlarni yaratadi: mustaqil ishlash: masalani qo'yish, izlanish, tahlil, ma'lumotni qayta ishlash, vaqt limitini belgilash, o'z-o'zini nazorat qilish; internet tarmog'idan maqsadli foydalanish; o'qitish jarayonini individuallashtirish va darajalashtirish; xatolarni o'rganish vositasida nazoratni amalga oshirish; o'quvchilarning o'quv faoliyati jarayonida o'z-o'zini nazorat qilishi va mavjud xatolarni tuzatishi; ko'p vaqt va mehnat talab etadigan, mayda hisoblash

ishlarini kompyuterda bajarish hisobiga, o'quv vaqtini uzaytirish; o'rganilayotgan jarayon yoki hodisalarni modellashtirish; kompyuterda muayyan daraja yoki sinovlarni tashkil etish asosida laboratoriya ishlarini olib borish; turli muammoli vaziyatlarda to'g'ri qaror qabul qilish malakasini shakllantirish; muayyan turdagi fikrlash qobiliyatini (masalan, ko'rgazmali-obrazli va nazariy) rivojlantirish; ta'lim olishga bo'lgan qiziqishni kuchaytirish (masalan, dasturga tasviriy vositalar yoki o'yin vaziyatlarini kiritish yo'li bilan) [5].

Fan sohalari yuzasidan ilmiy tadqiqot ishlariga oid axborotlar bilan ishlay olish ta'lim oluvchilarda axborotlar bilan ishlay olish kompetensiyasining tarkib topganligini talab qiladi. Fan sohalariga oid o'quv axborotlarida real voqea-hodisalar va dalillar aks etadi. Fan sohalari yuzasidan ilmiy tadqiqot ishlariga oid axborotlarning ta'lim jarayoniga tatbiq etilishi muhim. Bu o'quvchilarning fanga oid ma'lumotlar bazasiga ega bo'lish va ulardan o'quv faoliyati davomida axborot sifatida foydalana olish imkonini beradi. Fan va ta'limga oid axborotlar deganda barcha ilmiy-texnik, ilmiy ta'limiy hamda ixtiro va patentlarga oid hujjatlar nazarda tutiladi. Fan va ta'limga oid axborotlarni uzluksiz ta'limga joriy qilishda o'quvchilar yosh xususiyatiga mosligi, fan tarmog'iga mansubligi, yaxlitligi va hajmi, ulardan foydalana olish imkoniyatlari, axborotning bahosi (iqtisodiy, ijtimoiy, xavfsizlik nuqtai nazaridan qiymatlari) hisobga olinadi [4].

Zamonaviy ta'limni rivojlantirishning istiqbolli yo'nalishlaridan biri bo'lib, axborot texnologiyalari g'oyalari va ilg'or pedagogik g'oyalar va yondashuvlarning bir-biriga kirib borishi hisoblanadi. Ta'lim berishni zarur bo'lgan mahorat va ko'nikmalarni ishlab chiqish jarayoni sifatida qarash ham uncha to'g'ri bo'lmaydi. Yangi axborot texnologiyalari vositalari ta'lim oluvchilarni turli xil zamonaviy o'qitish vositalari bilan ta'minlaydi. An'anaviy o'quv qo'llanmalari va konspektlardan tashqari ta'lim oluvchilarga zamonaviy o'qitish vositalari ham taklif etiladi [5].

O'qituvchining faoliyati uning axborotlardan xabardorligi va axborotlardan samarali foydalanish qobiliyatiga ko'p jihatdan bog'liq bo'lmoqda. Zamonaviy mutaxassis axborot oqimlarida erkin yo'nalish olishi uchun kompyuterlar, telekommunikatsiya va axborotning boshqa vositalari yordamida axborotlarni olishni, qayta ishlashni va ulardan foydalanishni bilishi lozim. Mutaxassisning zarur bo'lgan axborot madaniyat darajasini ta'minlash, faqatgina bitta o'quv fanining maqsadi bo'lib qolmasligi lozim. Zamonaviy axborot texnologiyalarini barcha o'quv fanlariga tatbiq etish lozim va bu holat o'qituvchilarning ma'lum bir kasbiy tayyorgarligini, axborot texnologiyalarining imkoniyati bilan tanishganligini, ushbu

imkoniyatlardan o'zining ilmiy va amaliy faoliyatida foydalana olishini talab qiladi. Ushbu holat juda dolzarb va pedagogik jihatdan ahamiyatli hisoblanadi, chunki o'quvchilar o'quv mashg'ulotlari jarayonida zamonaviy axborot texnologiyalarining imkoniyatlari va ustunliklarini o'zlarida sinab ko'rishadi

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Abdullayeva S.M. "Ta'limda kompetensiyaviy yondoshuvni qo'llash texnologiyasi". INTERNATIONAL CONFERENCE SCIENCE AND EDUCATION. 2021 may. 28-29 b

2. Abdullayeva S.M, Payanova F, Mengatova X. "Talabalarning o'quv faoliyatida axborotlardan foydalanish". "Kimyo, oziq-ovqat hamda kimyoviy texnologiya mahsulotlarini qayta ishlashdagi dolzarb muammolarni yechishda innovatsion texnologiyalarning ahamiyati" xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya materiallari to'plami 2021 yil noyabr. 192-194 bet.

3. Abdullayeva S.M, Payanova F. "Ta'lim tizimida axborot texnologiyasining o'rni". Zamonaviy ta'lim va tarbiya: muammolar, yechimlar va rivojlanish istiqbollari Respublika ilmiy anjumani 2021. 251-254 bet

4. B.J. Safarov, i.f.n., dots., Z.N. Qodirova, assistent, TDIU. "Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar" ilmiy elektron jurnali. № 6, noyabr-dekabr, 2016 yil

5. Ro'ziqulova N. O'quvchilarni ta'lim jarayoniga qiziqtirishni rivojlantirish omillari. // Maktab va hayot ilmiy-metodik jurnali. – Toshkent, 2013. – № 3.

6. Ro'ziqulova N.SH. Matematika darslarida o'quvchilarning axborotlar bilan ishlash kompetensiyasini rivojlantirishning metodik jihatlari. «Toshkent davlat pedagogika universiteti Ilmiy axborotlari» ilmiy-nazariy jurnali. – № 1(18), 2019. – B. 81-86.